

An Analytical Study on the Transferability of the Property or Its Benefits in Digital Currencies

Setare Ayoubi¹ | Sam Mohammadi² | Seyed Hasan Hoseini Moghadam³

1. Corresponding author, PhD in Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. Email: setare.ayoubi@gmail.com
2. Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. Email: s.mohammadi@umz.ac.ir
3. Associate Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. Email: s.h.hoseinimoghadam@umz.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 22
November 2024

Revised: 10 June
2025

Accepted: 6
November 2025

Available online
16 November
2025

Keywords:

Sale, Lease,
Loan, Digital
Currency, Assets,
Specific Asset,
Usufruct.

ABSTRACT

The present study adopts an analytical approach to examine the legal and jurisprudential challenges of digital currencies in the formation of traditional contracts such as sale, lease, and loan. The focus on these contracts is due to their status as the most important instruments for the transfer of assets within the legal and jurisprudential system. Considering the accepted definitions in civil law and jurisprudential texts, which regard these contracts as transferring the specific asset or its usufruct, the central question is: to what extent are digital currencies, with their non-tangible and digital nature, compatible with this framework? Furthermore, the seizability of digital currencies within the framework of Islamic jurisprudence and Iranian civil law will be examined. In this regard, the present research focuses on the general criteria and existing overarching rules in law and jurisprudence, attempting to adapt digital currencies to these criteria, rather than creating new criteria for their legitimacy or illegitimacy. The research findings indicate that in Islamic jurisprudence, digital currencies, due to possessing monetary value, transferability, and legitimate use, can be the subject of a sale or loan contract. However, leasing these assets faces challenges due to ambiguity in defining their specific and legitimate usufruct. In this context, the principle of permissibility can also be considered when examining the legitimacy of these transactions. Nevertheless, some jurists believe that transactions involving digital currencies are speculative and fraught with risk, and their validity cannot be accepted. In this regard, attention to the fatwa of the Supreme Leader is also necessary. In Iranian civil law, the sale and loan of digital currencies are accepted due to their economic value and transferability, but their lease requires a revision of the classical principles and conditions of lease contracts. On the other hand, the seizure of digital currencies as an executive measure in Iranian civil and criminal law faces legal and technical obstacles due to the unique characteristics of these assets, such as anonymity, decentralization, and dependence on technological platforms. This research emphasizes the necessity of drafting clear and comprehensive regulations for this domain to ensure both their religious and legal legitimacy and the executive efficiency of these regulations. Given the existing challenges, it is proposed that the legislator, considering various jurisprudential viewpoints, especially the fatwa of the Supreme Leader, draft regulations that, while preserving public interests, prevent the misuse of these financial instruments. The research method in this article is descriptive-analytical.

Cite this article: Ayoubi, S.; Mohammadi, S.; Hoseini Moghadam, S., H. (2026). An Analytical Study on the Transferability of the Property or Its Benefits in Digital Currencies. *Civil Jurisprudence Doctrines*, 18(33), 71-98. <https://doi.org/10.30513/cjd.2025.6532.2014>

Extended Abstract

Introduction

Today's world is moving toward digitalization at an unprecedented pace, and digital currencies, as one of the prominent achievements of this transformation, have fundamentally challenged economic, commercial, and legal structures. These emerging assets, operating on blockchain technology without centralized oversight, have redefined traditional concepts such as ownership, transferability, and economic value within a new framework. With the widespread integration of digital currencies into transactions, complex questions have arisen regarding their compatibility with various legal and jurisprudential systems. In Islamic and Iranian civil law, the foundations of contracts are based on concepts such as offer and acceptance, party capacity, definite subject matter, and legitimate purpose. Within this framework, the status of digital currencies as the subject matter of contracts remains a topic of debate and analysis.

The significance of this issue can be examined from two perspectives. First, the increasing use of digital currencies in daily and commercial transactions, particularly in societies facing international financial and banking restrictions, necessitates the provision of a legal and religious framework to regulate such transactions. Second, there is a need to formulate clear rules to determine the limits of ownership, transfer, and seizure of digital currencies in legal and criminal claims. The results of this research can serve as an important step toward addressing legal gaps related to digital currencies and facilitating the development of regulations aligned with modern economic and technological realities, thereby assisting the legal and judicial community in confronting this emerging phenomenon.

In Islamic jurisprudence and Iranian civil law, property refers to something that possesses economic value and can be valued in monetary terms. The concept of property in the legal system is dynamic and constantly evolving. Many things that were not considered property in the past are now recognized as such. Digital currencies, despite lacking physical existence, possess economic value and transferability, which are fundamental characteristics of property. Accordingly, this research seeks to answer the fundamental question: To what extent can digital currencies be the subject of traditional contracts such as sale, lease, and loan within the framework of Islamic jurisprudence and Iranian civil law? Furthermore, what are the possibilities and obstacles regarding the seizure of these assets in legal proceedings?

Method

This research employs a descriptive-analytical method. The data collection process is library-based, utilizing authoritative sources in Islamic jurisprudence, Iranian civil law, and relevant legal articles and theses. The analytical approach involves examining the fundamental concepts of property, sale, lease, and loan in

Islamic jurisprudence and Iranian civil law, and then applying these concepts to digital currencies. The research focuses on general criteria and existing legal and jurisprudential principles rather than creating new standards for the legitimacy or illegitimacy of digital currencies. The analysis is based on the premise that digital currencies, despite their novelty, can be evaluated within the framework of established legal and jurisprudential principles. The research also considers the opinions of contemporary jurists, including the fatwa of the Supreme Leader of Iran, and examines the practical challenges of implementing legal rules regarding digital currencies.

Findings

The research findings indicate that digital currencies possess the essential characteristics of property in Islamic jurisprudence and Iranian civil law. According to jurisprudential definitions, property is something that has economic value, is desirable to rational people, and can be exchanged for other valuables. Digital currencies, such as Bitcoin and Ethereum, meet these criteria: they have economic value determined by supply and demand in global markets, they are desired by rational individuals for various purposes including investment and exchange, and they can be transferred from one person to another through digital platforms. The fact that digital currencies lack physical existence does not preclude them from being considered property, as the concept of property in contemporary jurisprudence includes intangible assets. As Ayatollah Alavi Gorgani has stated in response to a religious inquiry, if such currencies have governmental and international credibility and are protected from fraud and deception in transactions, trading them is permissible, and cryptocurrency mining according to governmental regulations is not problematic.

Regarding the contract of sale, the research findings demonstrate that digital currencies can validly be the subject of sale contracts. Sale in Islamic jurisprudence and Iranian civil law is defined as the transfer of ownership of property in exchange for a specified consideration. For something to be saleable, it must have economic value, be transferable, and be definite and specified. Digital currencies satisfy these conditions: they have economic value, they are transferable through digital networks, and they can be specified in terms of type and amount. Unlike fiat currencies, which primarily serve as a medium of exchange and are not typically the subject of sale contracts themselves, digital currencies function more as independent assets with economic value and can directly be the subject of sale. The principle of permissibility (*ibāḥah*) in Islamic jurisprudence also supports the validity of such transactions, provided they do not involve prohibited elements such as usury or excessive uncertainty (*gharar*). However, it should be noted that some jurists argue that digital currency transactions involve uncertainty and risk, questioning their validity. In this regard, attention must also be paid to the fatwa of the Supreme Leader of Iran, which adds another dimension to the jurisprudential analysis.

Concerning the contract of loan, the research findings suggest that digital currencies can be the subject of loan contracts. Loan in Islamic jurisprudence and Iranian civil law involves transferring ownership of property to another person with the obligation to return its equivalent in terms of quantity, type, and description. According to Article 648 of the Iranian Civil Code, a loan is a contract wherein one party transfers ownership of a certain amount of their property to the other party so that the latter returns its equivalent in terms of quantity, type, and description, and in case of impossibility of returning the equivalent, pays the market value on the date of repayment. Digital currencies, despite being intangible, can fulfill these requirements: the exact amount of the same type of digital currency (e.g., Bitcoin or Ethereum) can be returned without difference in type or quality to the lender. The main challenge, however, lies in the extreme price volatility of these currencies, which may result in significant value differences between the time of lending and repayment. It is important to note that unlike common perception, loans are not limited to money; the law stipulates that loans can apply to any type of property. The possibility of lending digital currencies is consistent with the fundamental requirement of a loan, namely the ability to return the equivalent in terms of quantity, type, and description.

Regarding the contract of lease, the research findings reveal significant challenges. Lease in Islamic jurisprudence and Iranian civil law involves transferring the usufruct (benefits) of a specified asset to the lessee in exchange for a specified consideration. According to Article 466 of the Iranian Civil Code, lease is a contract whereby the lessee becomes the owner of the usufruct of the leased property. For a lease to be valid, there must be a specific and legitimate benefit that can be transferred to the lessee without destroying the original asset. Digital currencies present a fundamental challenge in this regard: they do not have independent benefits separate from the asset itself that can be transferred. Unlike physical assets that generate usufruct through use without being consumed, digital currencies are typically consumed when used for payment or investment. The enjoyment derived from digital currencies comes from their exchange value, not from usufruct in the traditional sense. The leased property must be capable of surviving throughout the lease period so that the lessee can benefit from its usufruct without destroying the original asset. In the case of digital currencies, any transaction involving their use as payment or investment would involve transferring ownership, not merely usufruct. Therefore, leasing digital currencies lacks a solid jurisprudential and legal basis due to the absence of independent and specific benefits.

Nevertheless, some platforms have created mechanisms for lending digital currencies whereby users can lend their digital currencies to others and receive specified interest in return. This mechanism more closely resembles a loan contract than a lease contract, as the recipient has complete control over and can consume the digital currencies. The development of such platforms indicates

market demand for mechanisms to generate returns from holding digital currencies, but these mechanisms require careful legal analysis and classification. Regarding the seizure of digital currencies, the findings indicate that while technical seizure is possible due to the storage and transfer capabilities of these assets, its implementation requires appropriate legal and technological infrastructure. Seizure as an enforcement measure in Iranian civil and criminal law faces legal and technical obstacles due to the unique characteristics of these assets, including anonymity, decentralization, and reliance on technological infrastructures. The absence of clear regulations and effective legal tools for seizing these assets in Iran could lead to practical obstacles in executing judicial decisions. Digital currencies are stored in digital wallets protected by private keys; without access to these keys, seizure becomes practically impossible. Furthermore, the decentralized nature of these currencies means there is no central authority to comply with judicial orders for freezing or transferring assets.

Conclusion

Digital currencies, as one of the innovations of the digital age, have challenged traditional legal and jurisprudential concepts. This research has examined the possibility of transferring the property or its benefits in digital currencies within the framework of Islamic jurisprudence and Iranian civil law, focusing on contracts of sale, lease, and loan.

The research findings demonstrate that in Islamic jurisprudence and Iranian civil law, digital currencies can be the subject of sale and loan contracts due to their characteristics such as property status, transferability, and economic value. This conclusion derives from the criterion of property in jurisprudence and law, which is based on rational benefit and exchange value, both of which digital currencies possess. Digital currency, despite lacking physical existence, resembles non-physical property such as fiat currency in terms of financial and economic characteristics. Therefore, the sale of digital currency is not only possible but also aligns with jurisprudential principles. Regarding loans, digital currencies can theoretically be lent due to their similarities with traditional currencies, but the absence of clear laws and existing legal challenges necessitates careful consideration of applicable regulations in the field of digital assets when conducting such transactions.

In contrast, leasing digital currencies faces serious challenges because defining lease as a contract based on specific and legitimate benefits is difficult to apply to these assets. Digital currency lacks independent benefits that can be transferred to another without destroying the original asset. Leasing digital currencies requires a revision of the classical principles and conditions of lease contracts and is not justifiable within the current legal framework.

Regarding the possibility of seizing digital currencies, the findings indicate that while technical seizure is possible due to the digital storage and transfer capabilities of these assets, implementation requires appropriate legal and

technological infrastructure. The absence of clear regulations and effective legal tools for seizing these assets in Iran could lead to practical obstacles in executing judicial decisions. This situation underscores the necessity of developing specific legal procedures for identifying and seizing digital currencies.

It is essential to note that some jurists maintain that digital currency transactions involve uncertainty and risk, questioning their validity. Additionally, attention must be paid to the fatwa of the Supreme Leader of Iran on this matter. The existence of diverse jurisprudential perspectives necessitates the formulation of comprehensive regulations that can accommodate different views while ensuring legal certainty.

Therefore, it is recommended that legislators and religious authorities revise traditional principles and rules to develop regulations appropriate to the nature of digital currencies. These regulations must not only ensure religious legitimacy but also address the practical needs of transactions and litigation involving these assets. Given the existing challenges, it is recommended that legislators consider various jurisprudential perspectives, particularly the fatwa of the Supreme Leader, to formulate regulations that safeguard public interests while preventing the misuse of these financial instruments. Furthermore, strengthening technological infrastructure and developing legal procedures for identifying and seizing digital currencies can contribute to better regulation of economic and commercial relations.

The present research provides a foundation for deeper examination of issues related to digital currencies and reveals the necessity of cooperation among jurists, legal scholars, and technology experts in confronting this emerging phenomenon. This research also emphasizes the necessity of drafting clear and comprehensive regulations to govern this domain, ensuring both religious and legal legitimacy while guaranteeing practical enforceability.

Authors' Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and the writing of the initial draft and subsequent versions, including revised and edited versions.

Data Availability Statement

No data is available.

Acknowledgements

The authors would like to express gratitude to all scholars and researchers whose works have contributed to the enrichment of this research.

Ethical Considerations

The authors have avoided data fabrication, distortion, plagiarism, and any form of research misconduct.

Funding

The authors have not received any specific financial support from funding institutions.

Conflict of Interest

The authors declare that they have no conflict of interest.

Declaration on the Use of AI Tools in the Writing Process

The Deepseek artificial intelligence software has been used in organizing and arranging the final references.

نگرشی تحلیلی به قابلیت انتقال عین یا منفعت در ارز دیجیتال

ستاره ایوبی^۱ | سام محمدی^۲ | سید حسن حسینی مقدم^۳

۱. نویسنده مسئول، دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: setare.ayoubi@gmail.com

۲. استاد، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: s.mohammadi@umz.ac.ir

۳. دانشیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: s.h Hoseinimoghadam@umz.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۲ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۵ تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۴/۰۸/۲۵ کلیدواژه‌ها: بیع، اجاره، قرض، ارز دیجیتال، اموال، عین، منفعت.	پژوهش حاضر به بررسی چالش‌های حقوقی و فقهی ارزهای دیجیتال در انعقاد عقود سنتی مانند بیع، اجاره و قرض می‌پردازد. علت تمرکز بر این عقود آن است که در نظام حقوقی و فقهی، این قراردادها از مهم‌ترین ابزارهای نقل و انتقال دارایی محسوب می‌شوند. با توجه به تعریف‌های پذیرفته‌شده در قانون مدنی و متون فقهی که این عقود را ناقل عین یا منافع عین می‌دانند، مسئله این است که ارزهای دیجیتال، با ماهیت غیرعینی و دیجیتال خود، تا چه اندازه با این چارچوب سازگارند؟ همچنین، قابلیت توقیف ارزهای دیجیتال در چارچوب فقه اسلامی و حقوق مدنی ایران مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در این راستا، پژوهش حاضر بر معیارهای عام و قواعد کلی موجود در حقوق و فقه تمرکز دارد و تلاش می‌کند ارزهای دیجیتال را با این معیارها تطبیق دهد، نه این که معیارهای جدیدی برای مشروعیت یا عدم مشروعیت آن‌ها خلق کند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در فقه اسلامی، ارزهای دیجیتال به دلیل دارا بودن مالیت، قابلیت انتقال و استفاده مشروع، می‌توانند موضوع بیع و قرض قرار گیرند. با این حال، اجاره این دارایی‌ها به دلیل ابهام در تعریف منافع مشخص و مشروع، با چالش‌هایی همراه است. در این میان، اصل اباحه نیز می‌تواند در بررسی مشروعیت این معاملات مورد توجه قرار گیرد. با وجود این، برخی از فقها بر این عقیده‌اند که معاملات ارزهای دیجیتال غرری و همراه با خطر است و نمی‌توان صحت آن را پذیرفت. در این خصوص، توجه به فتوای مقام معظم رهبری نیز ضروری است. در حقوق مدنی ایران نیز بیع و قرض ارزهای دیجیتال به دلیل ارزش اقتصادی و قابلیت نقل و انتقال آن‌ها مورد پذیرش است، اما اجاره آن‌ها نیازمند بازنگری در اصول و شرایط کلاسیک اجاره است. از سوی دیگر، توقیف ارزهای دیجیتال به عنوان یک اقدام اجرایی در حقوق مدنی و کیفری ایران، به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد این دارایی‌ها نظیر ناشناسی، غیرمتمرکز بودن و وابستگی به بسترهای فناوری، با موانع حقوقی و فنی مواجه است. این پژوهش بر ضرورت تدوین مقررات شفاف و جامع برای تنظیم این حوزه تأکید دارد تا علاوه بر تضمین مشروعیت شرعی و حقوقی، از کارآمدی اجرایی این مقررات اطمینان حاصل شود. نظر به چالش‌های موجود، پیشنهاد می‌شود که قانون‌گذار با در نظر گرفتن دیدگاه‌های فقهی مختلف، به‌ویژه فتوای مقام معظم رهبری، به تدوین مقرراتی بپردازد که ضمن حفظ مصالح عمومی، مانع سوءاستفاده از این ابزارهای مالی شود. روش تحقیق در این مقاله توصیفی-تحلیلی است.

استاد: ایوبی، ستاره؛ محمدی، سام؛ حسینی مقدم، سید حسن. (۱۴۰۵). نگرشی تحلیلی به قابلیت انتقال عین یا منفعت در ارز

دیجیتال. آموزه‌های فقه مدنی، ۱۸ (۳۳)، ۷۱-۹۸. <https://doi.org/10.30513/cjd.2025.6532.2014>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه علوم اسلامی رضوی.

مقدمه

جهان امروز، با شتابی بی سابقه به سوی دیجیتالی شدن در حرکت است و ارزهای دیجیتال، به عنوان یکی از دستاوردهای برجسته این تحول، ساختارهای اقتصادی، تجاری و حقوقی را با تغییرات بنیادین مواجه کرده اند. این دارایی های نوظهور که بر بستر فناوری بلاک چین و بدون نیاز به نظارت مرکزی فعالیت می کنند، مفاهیمی نظیر مالکیت، قابلیت نقل و انتقال و ارزش اقتصادی را از چارچوب سنتی خود خارج کرده و در قالبی جدید بازتعریف کرده اند (ایوبی، ۱۴۰۳، ص ۳۴-۵۱). با ورود گسترده ارزهای دیجیتال به عرصه معاملات، پرسش هایی پیچیده در خصوص تطابق آن ها با نظام های حقوقی و فقهی مختلف مطرح شده است. در حقوق اسلامی و مدنی ایران، ارکان عقود بر اساس مفاهیمی همچون ایجاب و قبول، اهلیت طرفین، موضوع معین و مشروعیت جهت تعیین می شوند. در این میان جایگاه ارزهای دیجیتال به عنوان موضوع عقود، همچنان محل بحث و بررسی است. با توجه به ماهیت ارزهای دیجیتال، می توان آن ها را نوعی پول یا وسیله مبادله دانست که به عنوان جایگزینی برای ارزهای رایج مورد استفاده قرار می گیرد. از این رو، معاملات مرتبط با ارزهای دیجیتال را می توان در چارچوب قواعد عمومی بیع و سایر قراردادهای مالی، مشابه آنچه در خصوص ارزهای خارجی اعمال می شود، تحلیل کرد. با این حال، امکان توقیف این دارایی ها به لحاظ حقوقی و قانونی، وابسته به پذیرش آن ها به عنوان مال قابل تملک و قابلیت شناسایی حقوقی در نظام های حقوقی مختلف است. این موضوع نیازمند بررسی دقیق در پرتو قوانین مدنی، فقه اسلامی و مقررات بانکی و مالی است.

اهمیت این موضوع از دو منظر قابل توجه است. نخست، رشد روزافزون استفاده از ارزهای دیجیتال در مبادلات روزمره و تجاری، به ویژه در جوامعی که با محدودیت های مالی و بانکی بین المللی مواجه هستند، نیازمند ارائه ی چارچوبی حقوقی و شرعی برای تنظیم این معاملات است. دوم، ضرورت تدوین قواعدی روشن برای تعیین حدود و ثغور مالکیت، انتقال و توقیف ارزهای دیجیتال در دعاوی

حقوقی و کیفری اهمیت دارد. نتایج این پژوهش می‌تواند در راستای رفع خلأهای حقوقی مرتبط با ارزشهای دیجیتال و تسهیل تدوین مقررات منطبق بر واقعیت‌های نوین اقتصادی و فناوری، گامی مهم بردارد و به جامعه حقوقی و قضایی در مواجهه با این پدیده‌ی نوین یاری رساند.

۱. مفهوم لغوی و اصطلاحی مال

در قانون مدنی تعریف دقیقی از مال ارائه نشده است، ولی این کلمه عربی که از مصدر «میل» گرفته شده، به معنای خواستن است. در اصطلاح، مال به چیزی گفته می‌شود که ارزش اقتصادی داشته و قابل تقویم به پول باشد (معین، ۱۳۷۶، ص ۱۸۸۳). می‌توان گفت هر آنچه قابل انتفاع باشد، بدین معنا که مفید بوده و نیازی را برطرف سازد و همچنین قابل اختصاص یافتن باشد که باعث می‌شود افراد نسبت به آن رغبت نشان دهند، مال است (کاتوزیان، ۱۳۸۶، ص ۹). شایان ذکر است که برخی از اشیاء هرچند با توجه به این تعاریف مال محسوب می‌شوند، اما به دلیل منع شرعی امکان خرید و فروش آن‌ها در جوامع اسلامی وجود ندارد، مانند مشروبات الکلی و گوشت خوک. حقوق‌دانان نیز در این رابطه نظرات مشابهی دارند. برخی در تعریف مال نوشته‌اند: «مال چیزی است که به علت منافع واقعی یا اعتباری آن مورد رغبت عقلاء واقع شده است و در مقابل آن چیزی از نقود و غیره می‌پردازند... ممکن است چیزی با اینکه دارای اوصاف مذکور است به علت کثرت وجود از مالیت ساقط گردد، مانند آب در کنار رودخانه، سنگ در کوهستان و هوا در اکثر نقاط. به همین جهت بعضی از فقها برای اخراج این گونه امور، قید تنافس یعنی رقابت و پیش‌دستی در راه به دست آوردن آن را در تعریف مال افزوده‌اند. بنابراین، مال چیزی است که به علت شرایط خاص خود از نظر عقلاء، دارای ارزش و اعتبار شده است، اعم از آنکه به کسی اضافه داشته باشد یا نداشته باشد» (گرچی، ۱۳۷۵، ص ۱۷-۱۸).

در قانون مدنی، واژه مالیت در ماده ۲۱۵ دیده می‌شود که مقرر داشته: «مورد معامله باید مالیت داشته و متضمن منفعت عقلایی مشروع باشد.» همچنین، ماده ۳۴۸ قانون مدنی می‌گوید: «بیع چیزی که... مالیت و یا منفعت عقلایی ندارد... باطل است.» با توجه به اینکه در قانون مدنی ایران هیچ تعریف دقیقی از مال ارائه

نشده است، همین امر موجب شده است که هر یک از حقوقدانان در خصوص معنای اصطلاحی مال تعریفی ارائه دهند. با این حال، در حقوق کنونی، مال مفهوم گسترده‌تری دارد؛ احتمال دارد موضوع حق مورد تملیک شرع مادی نباشد. در قانون مدنی نیز با وجود اینکه قانون‌گذار به تعریف مال نپرداخته است، اما با بررسی این قانون (از جمله مواد ۱۲۱۷، ۱۲۱۴، ۹۴۶، ۸۷۲) می‌توان دریافت که قانون‌گذار مال را در معنای گسترده خود مورد توجه قرار داده است و بر اساس آن، مال به تمام اشیاء و حقوقی که دارای ارزش اقتصادی هستند، اطلاق می‌شود (کاتوزیان، ۱۳۸۵، ص ۱۰). حق مالی امتیازی است که حقوق هر کشور به منظور تأمین نیازهای مادی اشخاص به آن‌ها می‌دهد (کاتوزیان، ۱۳۸۵، ص ۱۲).

با این وصف، مال باید قابلیت مبادله و دادوستد داشته باشد و این امر اصولاً تابع یک معیار عرفی نوعی است (کاتوزیان، ۱۳۸۶، ص ۱۰). اما باید اذعان داشت که همیشه این‌گونه نیست، بلکه در یک مبادله باید برای نظر طرفین احترام قائل شد و ارزش را در محدوده اراده آن‌ها تفسیر کرد. چه بسا اموالی که از دید عرف مالیت نداشته، ولی برای شخص ارزش و مالیت داشته باشند. به عبارتی، از منظر عرف ممکن است یک شیء از یک سو منفعت عقلایی داشته باشد و از سوی دیگر، خیر (یزدانی، ۱۴۰۲، ص ۲۲). مثلاً یک عکس یادگاری خانوادگی، برای شخص یا اشخاصی دارای ارزش باشد، هرچند در مقابل از نظر دیگران فاقد ارزش بوده و برای آن بهایی نپردازند. به نظر می‌رسد در جامعه کنونی که با پیشرفت علم و تکنولوژی، شیئی یافت نمی‌شود که مطلقاً ارزش اقتصادی نداشته باشد. پس می‌توان گفت مالیت داشتن یک مفهوم اعتباری و نسبی است (ایوبی، ۱۴۰۳، ص ۳۱).

اگرچه تعاریف متعددی از مال توسط فقیهان صورت گرفته شده است، اما اگر بنا باشد از تعریف دور مال که برخی فقیهان بیان کرده‌اند (المال ما یُبدَلُ بِأَئْاهِ المال) پرهیز شود (میرزای شیرازی، ۱۴۱۲، ج ۲، ص ۱۰۲)، نظر برخی حقوق دانان، قابل توجه خواهد بود که به موجب آن، مال چیزی است که پرداخت پول یا کالای با ارزش دیگر در مقابل آن، هم از نظر عرف و هم از نظر شرع، جایز شناخته شود (صفایی، ۱۳۹۰، ص ۱۸۲-۱۸۳). بنابراین، چیزهایی مثل هوا یا حشرات یا غذاهای فاسد شده که از نظر

عرف قابل مبادله با کالای با ارزش دیگری شناخته نمی‌شوند (جز در شرایط استثنایی مثل هوای موجود در محفظه اکسیژن دو غواص زیر دریا)، مال محسوب نمی‌شوند و در نتیجه ربایش آن‌ها سرقت محسوب نخواهد شد.

از سوی دیگر، کالاهایی چون آلات لهو یا مشروبات الکلی که از نظر فقه اسلامی و قانون ایران ذاتاً فاقد ارزش هستند، مال محسوب نمی‌شوند و بنابراین ربایش آن‌ها جز در موارد استثنایی (مثل این که غیرمسلمانی از غیرمسلمان دیگر خمر برباید) سرقت محسوب نمی‌گردد (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۸، ص ۲۰۸). با این حال، مفهوم مال در نظام حقوقی پویا بوده و همواره در حال تغییر است. بسیاری از اشیاء که در گذشته مال نبوده‌اند، امروزه به عنوان مال شناخته می‌شوند. به عنوان مثال، خون که زمانی خرید و فروش آن حرام بود، امروزه با توجه به نیاز جامعه به آن مال تلقی می‌شود و مورد خرید و فروش قرار می‌گیرد. علاوه بر این، امروزه بحث مال بودن اموال جدیدی مانند اموال فکری که در گذشته دور قابل تصور نبوده‌اند، مطرح است و عقلاء و عرف جامعه آن‌ها را مال می‌دانند که در سال‌های اخیر با بالا رفتن حجم تولیدات این گونه اموال و همچنین گسترش ارتباطات در سطوح ملی و بین‌المللی و خاصه از طریق شبکه جهانی اینترنت و قابلیت دسترسی آسان و سریع به اندیشه‌های پدیدآورندگان، با تهدیدات جدی از حیث سوءاستفاده از حقوق آفرینندگان آن مواجه شده است (پروین و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۲۴۱).

۲. مفهوم بیع

«بیع» اصطلاحی است فقهی و حقوقی که به نوعی معامله اطلاق می‌شود که در آن کالایی با عوضی مشخص، چه به صورت کالا و چه به صورت وجه نقد، مبادله می‌شود. بیع از عقود لازم است و در منابع فقهی به عنوان یکی از معاملات اصلی مالی مطرح می‌شود. بسیاری از احکام معاملات دیگر بر اساس قواعد بیع توسعه یافته است. به طور کلی، بیع به معنای مبادله مال در برابر مال است (ابوالقاسم نجم‌الدین، ۱۳۷۴، ص ۱۳).

اما در مورد ارزش‌های دیجیتال، مسئله انتقال عین یا منافع آن‌ها از منظر فقهی و حقوقی نیاز به بررسی دقیق دارد. ارزش‌های دیجیتال مانند بیت‌کوین فاقد عینیت

فیزیکی هستند و صرفاً در فضای دیجیتال وجود دارند، اما در عین حال قابلیت مبادله، ذخیره ارزش و معامله را دارند. بنابراین، برخی از فقها ممکن است ارز دیجیتال را نوعی «مال» بدانند، زیرا دارای ارزش اقتصادی، قابلیت انتقال و امکان معامله است. این مسئله باعث می شود که بتوان امکان تحقق بیع یا اجاره این ارزها را مورد تحلیل قرار داد. در فقه اسلامی، انتقال مال از طریق بیع یا اجاره مستلزم وجود یک مال قابل تملک و تصرف است. از این منظر، اگر ارز دیجیتال را نوعی مال بدانیم، باید بررسی کرد که آیا شرایط عقد بیع یا اجاره بر آن صادق است یا خیر. برای مثال، در بیع، باید قدرت بر تسلیم مبیع و قبض آن داشته باشد و از نظر شرعی و قانونی مورد پذیرش باشد. همچنین در اجاره، باید منافع مشخص و قابل بهره برداری از مورد اجاره وجود داشته باشد. از نظر آیت الله سید محمدعلی علوی گرگانی: «چنانچه این گونه ارزها دارای اعتبار و پشتوانه حکومتی و بین المللی باشد و از غش و فریب در معامله مصون باشد، معامله با آنها اشکالی ندارد و استخراج رمزارزها طبق قوانین حکومتی مانعی ندارد.»

۳. امکان سنجی بیع ارز دیجیتال

در فقه اسلامی برای اینکه چیزی قابل بیع باشد، باید شرایط خاصی را داشته باشد، به عبارتی دارای مالیت (ارزش اقتصادی عقلایی و مشروع) بوده، قابل اختصاص به شخص خاص باشد، معین یا معلوم باشد تا از غرر (ابهام) خارج شود، قابل تسلیم به طرف مقابل باشد و مشروعیت داشته باشد، یعنی با قوانین آمره، نظم عمومی و اخلاق حسنه مغایرت نداشته باشد.

ارز دیجیتال یک مال دیجیتال است که با استفاده از فناوری بلاک چین تولید و مدیریت می شود. هرچند ارز دیجیتال شکل فیزیکی ندارد، اما دارای ارزش اقتصادی است و قابلیت انتقال و خرید و فروش را دارد. به همین دلیل می توان آن را نوعی مال غیرعینی (غیرمادی) در نظر گرفت که می تواند موضوع بیع قرار گیرد. به نظر می رسد می توان گفت از منابع فقهی این گونه استنباط کرد که دلایل زیر می تواند توجیه گر امکان پذیری بیع ارز دیجیتال باشد:

- **ارزش اقتصادی:** ارز دیجیتال مانند سایر دارایی های دیجیتال (مانند سهام یا

اوراق بهادار) دارای ارزش اقتصادی است و می‌تواند در معاملات به عنوان عوض مورد استفاده قرار گیرد. برخی از فقها بر این باورند که مالیت یک چیز به معنای داشتن ارزش در نزد مردم است، نه لزوماً داشتن عینیت فیزیکی (ایروانی، ۱۴۰۶، ص ۱۲۸). از این منظر، ارز دیجیتال چون ارزشمند است، می‌تواند مال محسوب شود و در نتیجه قابل بیع است.

- قابلیت انتقال: ارز دیجیتال از طریق شبکه‌های دیجیتال به راحتی قابل انتقال است و این امر آن را به یک دارایی قابل معامله تبدیل می‌کند. ارز دیجیتال، به دلیل ماهیت خاصی که دارد، بیشتر شبیه به یک دارایی دیجیتال عقلایی است تا پول رایج. برخلاف پول رایج که معمولاً به عنوان معیار ارزش گذاری و واسطه مبادلات عمل می‌کند و به خودی خود موضوع بیع قرار نمی‌گیرد (مگر در موارد خاص مانند صرافی)، ارز دیجیتال می‌تواند موضوع انتقال قرار گیرد. اما برای تحلیل امکان بیع یا اجاره ارز دیجیتال، ابتدا باید ماهیت آن را بررسی کرد که آیا ارز دیجیتال عین محسوب می‌شود یا منفعت و یا آنکه نوعی دارایی جدید عقلایی است. بررسی این پرسش از منظر فقهی و حقوقی می‌تواند مبنای روشنی برای امکان سنجی بیع و اجاره آن فراهم کند. برخی ممکن است با توجه به نوظهور بودن این پدیده و تفاوت در تفسیر شرایط مالیت و بیع، دیدگاه‌های متفاوتی ارائه دهند. بنابراین، تحلیل دقیق‌تر ویژگی‌های ارز دیجیتال و تطبیق آن با مفاهیم کلاسیک عین، منفعت یا دارایی‌های عقلایی می‌تواند در نتیجه‌گیری درباره قابلیت بیع یا اجاره آن مؤثر باشد.

بیع در علم حقوق به معنای «تملیک عین به عوض معلوم است». این قرارداد تملیکی با انعقاد خود موجب انتقال مالکیت مال به خریدار می‌شود (کاتوزیان، ۱۳۸۶، ص ۱۴). همچنین، بیع از عقود معوض محسوب می‌شود، زیرا در قبال مبیع، عوضی معین دریافت می‌گردد. در تحلیل امکان بیع یا اجاره ارز دیجیتال، باید ابتدا بررسی شود که آیا ارز دیجیتال از منظر حقوقی قابلیت تملک و انتقال دارد یا خیر. همچنین، ضروری است که مشخص شود این نوع دارایی در چارچوب مفاهیم سنتی عقود، از جمله بیع و اجاره، قابل تطبیق است یا نیاز به نهادهای حقوقی جدیدی دارد.

با این توصیف، به نظر می‌رسد که بیع ارزهای دیجیتال به دلیل دارا بودن شرایط اساسی صحت معامله، امری امکان‌پذیر و منطبق با موازین شرعی و قانونی است؛ چه اینکه ارز دیجیتال علی‌رغم فاقد عینیت فیزیکی بودن، به سبب برخورداری از ارزش اقتصادی عقلایی و پذیرش عرفی به عنوان دارایی قابل مبادله، از عنصر «مالیت» برخوردار بوده و قابلیت اختصاص به شخص خاص، تعیین‌پذیری مقدار و اوصاف، انتقال‌پذیری از طریق شبکه بلاک‌چین و قابلیت تسلیم به طرف مقابل را نیز داراست که همگی از شروط اساسی تحقق عقد بیع در حقوق مدنی ایران (ماده ۳۳۸ قانون مدنی) و فقه امامیه به شمار می‌رود. هرچند در این زمینه میان فقها اختلاف نظر وجود دارد و برخی با استناد به غرری و مخاطره‌آمیز بودن این معاملات، صحت آن را مورد تردید قرار داده‌اند، اما با پذیرش اصل مالیت و کاربرد عقلایی این دارایی‌های نوظهور - هم‌چنان که در یافته‌های این پژوهش نیز مورد تأکید قرار گرفته است - بیع ارز دیجیتال از قواعد عمومی قراردادها مستثنا نبوده و می‌تواند در چارچوب ضوابط شرعی و قانونی، به عنوان یک معامله صحیح تلقی شود؛ مشروط بر آنکه از حیث تطابق با فتاوی مراجع معاصر از جمله مقام رهبری و نیز مقررات موضوعه کشور، فاقد مانع شرعی و قانونی بوده و با رعایت شفافیت و رفع ابهام از سوی طرفین قرارداد منعقد گردد.

۴. امکان سنجی قرض ارز دیجیتال

قرض در علم حقوق به عنوان قراردادی تعریف می‌شود که بر اساس آن، یکی از طرفین مقدار مشخصی از مال خود را به دیگری واگذار می‌کند و طرف مقابل موظف است مثل همان مال را از نظر مقدار، جنس و وصف بازگرداند. برخی ویژگی‌های قرض عبارت‌اند از: ۱. تملیکی بودن؛ یعنی پس از توافق طرفین، مال به مالکیت طرف مقابل درمی‌آید. ۲. معوض بودن؛ به این معنا که طرف مقابل باید معادل یا قیمت مال قرض‌گرفته‌شده را بازگرداند. ۳. لازم بودن؛ به این معنا که قرض‌دهنده نمی‌تواند قرارداد را فسخ کند. بر اساس ماده ۶۴۸ قانون مدنی، قرض عقدی است که در آن یکی از طرفین مال خود را به طرف دیگر واگذار می‌کند تا مشابه آن را بازگرداند، و در صورت عدم امکان، قیمت روز بازپرداخت را پرداخت کند (مدنی، ۱۳۸۵، ص ۱۴۹). بر

خلاف تصور عموم، قرض تنها به پول محدود نمی‌شود. قانون بیان می‌کند که قرض می‌تواند به هر نوع مالی اختصاص یابد. دلیل بازگرداندن مثل مال این است که قرض دهنده همان مقدار اولیه را دریافت کند، نه بیشتر، زیرا این کار به عنوان ربا شناخته می‌شود. در گذشته، قرض معمولاً شامل کالاهایی مانند گندم بود و همان مقدار عیناً بازگردانده می‌شد. اما امروزه قرض بیشتر به پول مربوط است و ارزش پول ثابت نمی‌ماند. برای جبران این تغییرات، قانون راهکارهایی مانند خسارت تأخیر تأدیه را در نظر گرفته است.

قرض ارز دیجیتال در فقه و حقوق موضوعی پیچیده است که به‌ویژه در شرایط کنونی با رشد سریع فناوری‌های مالی و ظهور انواع مختلف ارزهای دیجیتال، اهمیت زیادی پیدا کرده است. در فقه اسلامی، قرض (یا «قرض الحسنه») به معنای قرض دادن پول به کسی بدون دریافت بهره است. اصول کلی فقهی در مورد قرض شامل موارد زیر است:

- **عدم بهره‌گیری از بهره:** در اسلام، دریافت بهره یا ربا بر قرض‌های مالی ممنوع است.

- **وضوح و شفافیت:** قرض باید به‌طور شفاف و واضح تعیین شود تا هر دو طرف قرارداد به‌طور کامل از شرایط آن آگاه باشند.

- **قابلیت بازپرداخت:** مبلغ قرض باید مشخص و معین باشد و در زمان بازپرداخت باید به‌طور کامل پرداخت شود.

در مورد ارز دیجیتال، چون این نوع دارایی‌ها نسبت به پول‌های سنتی ویژگی‌های خاصی دارند (مانند نوسانات شدید قیمت، عدم وجود نهاد مرکزی)، فقیهان مسلمان باید به جزئیات فنی و ماهیت این دارایی‌ها توجه کنند. برخی از مسائل فقهی که ممکن است مطرح شود شامل:

- **ماهیت ارز دیجیتال:** آیا ارز دیجیتال به عنوان «پول» در نظر گرفته می‌شود یا دارایی دیگری؟ این موضوع بر اساس تعریف و ویژگی‌های ارز دیجیتال بررسی می‌شود.

- **ریسک و نوسانات:** نوسانات بالای قیمت ارز دیجیتال ممکن است مسائلی را

درباره عدالت و وضوح قرارداد قرض ایجاد کند.

- رعایت اصول شرعی: بررسی تطابق یا عدم تطابق ارز دیجیتال با اصول شرعی مانند عدم ربا و صحت معاملات.

از نظر حقوقی، موضوع قرض ارز دیجیتال نیز ابعاد مختلفی دارد. در قراردادهای قرض ارز دیجیتال، لازم است که شرایط قرارداد به طور واضح مشخص شود. این شامل مبلغ قرض، شرایط بازپرداخت و نحوه محاسبه و تبدیل ارزش ارز دیجیتال است. کشورهای مختلف قوانین متفاوتی درباره ارز دیجیتال دارند. برخی از کشورها ممکن است مقررات خاصی برای معاملات و قرض های مربوط به ارز دیجیتال وضع کرده باشند (حیدری، ۱۴۰۳، ص ۸۱). ارز دیجیتال به طور عمده بر بستر بلاک چین فعالیت می کند که ممکن است مسائل خاص خود را از جمله امنیت و حفظ اطلاعات داشته باشد. قراردادهای قرض باید این مسائل را نیز در نظر بگیرند. از جانب دیگر، اجرای قراردادهای قرض ارز دیجیتال باید مطابق با قوانین محلی و بین المللی باشد و در صورت بروز اختلاف، باید سازوکارهای قانونی برای حل و فصل آن پیش بینی شود. در کل، با توجه به تحولاتی که فناوری دیجیتال ایجاد کرده است، امکان قرض دادن و گرفتن ارز و اموال دیجیتال، مانند ارزهای دیجیتال یا دارایی های مبتنی بر بلاک چین، موضوعی پیچیده و قابل بحث است. چه اینکه در قرارداد قرض، مال باید به گونه ای باشد که قابلیت تملیک و بازگشت مشابه آن از نظر مقدار، جنس و وصف وجود داشته باشد. ارزهای دیجیتال، با توجه به اینکه دارای ارزش قابل اندازه گیری و قابل انتقال هستند، از این نظر به نظر می رسد که می توانند موضوع قرض قرار بگیرند. مشابه پول های فیات، ارزهای دیجیتال هم می توانند با توجه به ویژگی های دیجیتال و غیر ملموس بودن شان، به عنوان موضوع قرارداد قرض محسوب شوند. در این میان، شرط اصلی در قرض این است که طرف قرض گیرنده باید مشابه مال دریافتی را از نظر مقدار، جنس و وصف بازگرداند. در مورد ارزهای دیجیتال، مانند بیت کوین یا اتریوم، این شرط نیز می تواند برقرار باشد، زیرا می توان همان مقدار از ارز دیجیتال را بدون تفاوت در جنس یا کیفیت، به قرض دهنده بازگرداند. اما چالش اصلی در نوسانات شدید ارزش این ارزهاست که ممکن است بازگرداندن

«مثل» در عمل با تفاوت زیادی در ارزش مواجه شود. این نکته را باید در نظر داشت که با توجه به ویژگی‌های خاص اموال دیجیتال، مانند ماهیت غیرمتمرکز، نوسانات شدید در ارزش و مشکلات فنی مانند دسترسی به کیف پول‌های دیجیتال، قرض دادن و گرفتن این اموال می‌تواند چالش‌های حقوقی جدیدی ایجاد کند (ایوبی، ۱۴۰۳، ص ۷۸-۱۵۱). به عنوان مثال، در صورت نوسان شدید ارزش یک ارز دیجیتال، چگونگی بازپرداخت ممکن است مورد اختلاف قرار گیرد. بر این اساس، از نظر نظری، قرض دادن و گرفتن ارز و اموال دیجیتال می‌تواند امکان‌پذیر باشد، زیرا این اموال دارای ویژگی‌های مشابه با پول‌های سنتی هستند. اما به دلیل نبود قوانین روشن و چالش‌های حقوقی موجود، انجام چنین معاملاتی باید با دقت و با در نظر گرفتن مقررات موجود در حوزه‌های دارایی‌های دیجیتال صورت گیرد.

۵. امکان سنجی اجاره ارز دیجیتال

اجاره در فقه اسلامی به عنوان عقدی شناخته می‌شود که در آن منفعت یک مال مشخص در برابر عوض معلوم به مستأجر منتقل می‌شود. تعاریف مختلفی از اجاره ارائه شده است که هرکدام به زوایای خاصی از این عقد اشاره دارند. به عنوان نمونه، شهید اول اجاره را به عنوان «عقد بر تملیک منفعت معلوم و مشخص در برابر عوض معلوم و مشخص بودن منفعت و عوض در این عقد است. علامه حلی نیز تعریف لزوم مشخص بودن منفعت و عوض در این عقد است. علامه حلی نیز تعریف مشابهی ارائه داده و اجاره را «تملیک المنفعة بعوض معلوم» دانسته است (حلی، ۱۳۹۸، ص ۱۸۱). بررسی این تعاریف نشان می‌دهد که اجاره بر انتقال منافع یک شیء معین استوار است و تفاوت آن با بیع در عدم انتقال عین می‌باشد. حال، در زمینه ارز دیجیتال، سؤال اصلی این است که آیا این نوع دارایی‌ها قابلیت اجاره را دارند یا خیر؟ از آنجا که ارزهای دیجیتال در زمره اموال ملموس قرار نمی‌گیرند و منفعت مستقلاً از ذات خود ندارند، امکان اجاره آن‌ها محل تردید است. به بیان دیگر، برای صحت عقد اجاره، باید منفعتی معین و قابل انتفاع وجود داشته باشد که بتواند در برابر عوض معین به مستأجر واگذار شود. در مورد ارز دیجیتال، چالش اصلی در اثبات وجود چنین منفعتی است.

اجاره ارز دیجیتال موضوعی است که نیاز به تحلیل دقیق از منظر فقه اسلامی و حقوقی دارد، زیرا این مفهوم نسبتاً جدید بوده و بسیاری از ابعاد آن هنوز به طور کامل تبیین نشده است. ارزشهای دیجیتال دارایی‌هایی هستند که به طور کامل در فضای دیجیتال وجود دارند و معمولاً برای پرداخت‌ها، سرمایه‌گذاری یا حفظ ارزش مورد استفاده قرار می‌گیرند. از منظر فقهی و حقوقی، اجاره به معنای انتقال منافع یک عین در برابر عوض است؛ در حالی که ارز دیجیتال فاقد وجود عینی بوده و ماهیت آن به عنوان یک دارایی اعتباری تعریف می‌شود. از این رو، این پرسش مطرح می‌شود که آیا می‌توان برای ارز دیجیتال منفعتی مستقل از عین آن تصور کرد که قابلیت انتقال در قالب اجاره داشته باشد؟ به نظر می‌رسد که در صورت عدم تحقق یک منفعت مستقل و عینی، اجاره ارز دیجیتال فاقد مبنای فقهی و حقوقی خواهد بود. بررسی این موضوع مستلزم واکاوی دقیق مبانی بیع و اجاره در فقه اسلامی و حقوق موضوعه است تا امکان انتقال عین یا منافع ارز دیجیتال مورد تحلیل قرار گیرد. از منظر فقهی، برای اینکه ارز دیجیتال بتواند موضوع اجاره قرار گیرد، باید دو شرط اصلی محقق شود:

- قابلیت انتفاع مشروع از منافع مال: در اجاره، باید منافع یک مال به طور مشروع و مشخص به مستأجر منتقل شود. در مورد ارز دیجیتال، باید بررسی شود که آیا می‌توان از آن به عنوان منبعی برای تولید منفعت مشروع (مثلاً از طریق بهره‌برداری از فرصت‌های سرمایه‌گذاری) استفاده کرد یا خیر.

- مشخص بودن منافع: منافع مال در عقد اجاره باید مشخص و معین باشد. در مورد ارز دیجیتال، ممکن است ابهاماتی در مورد نوع و میزان منافعی که می‌توان از آن به دست آورد، وجود داشته باشد.

در حال حاضر، بسیاری از کشورها قوانین خاصی برای بیع و اجاره ارز دیجیتال تدوین نکرده‌اند و این موضوع بر اساس اصول کلی حقوقی مانند قراردادهای مدنی قابل بررسی است. از منظر تحلیلی، امکان انتقال عین یا منافع ارز دیجیتال مستلزم تعیین ماهیت حقوقی آن است. اگر ارز دیجیتال را نوعی مال یا دارایی در نظر بگیریم، می‌توان درباره قابلیت واگذاری آن از طریق بیع یا اجاره بحث کرد. اما در

صورتی که ارزش دیجیتال به عنوان نوعی پول تلقی شود، بررسی آن در قالب قراردادهایی مانند مضاربه ضرورت می‌یابد تا مشخص شود آیا قابلیت انتقال و استفاده در چنین چارچوبی را دارد یا خیر (امامی و یزدانی، ۱۳۹۷، ص ۱۱۵). در این موارد، مالک ارزش دیجیتال (موجر) به طور موقت ارزش خود را به دیگری (مستأجر یا وام‌گیرنده) واگذار می‌کند تا از آن برای کسب سود استفاده کند، و در مقابل، مقداری اجرت یا سود دریافت می‌کند. این نوع قراردادها بیشتر به قراردادهای مالی شباهت دارند و ممکن است تحت قوانین و مقررات مالی و بانکی قرار گیرند. اجاره ارزش دیجیتال از منظر فقهی به دلیل عدم وجود منافع مستقیم و مشخص از ارزش دیجیتال به عنوان موضوع اجاره، با چالش‌هایی روبه‌روست. از منظر حقوقی نیز، این موضوع جدید و نیازمند تدوین قوانین و مقررات خاص است. با این حال، برخی قراردادهای مشابه (مانند وام‌دهی ارزش دیجیتال) ممکن است به عنوان جایگزین‌هایی برای اجاره در نظر گرفته شوند. برای انجام این نوع معاملات، لازم است که شرایط و قوانین مربوط به آن در کشور مورد نظر به دقت بررسی شود.

قانونگذار در ماده ۴۶۶ قانون مدنی، عقد اجاره را به این صورت تعریف کرده است که اجاره، قراردادی است که بر اساس آن، مستأجر مالک منافع ملک مورد اجاره می‌شود. در این تعریف، اجاره‌دهنده را موجر، اجاره‌کننده را مستأجر و ملک اجاره شده را عین مستأجره می‌نامند. همچنین، ماده ۴۶۷ قانون مدنی اشاره می‌کند که مورد اجاره می‌تواند شامل اشیاء، حیوانات یا انسان باشد. برای صحت اجاره، مستأجر باید توانایی تحویل‌گیری مال مورد اجاره را داشته باشد و بهره‌مندی از منافع آن نباید موجب زوال اصل مال شود. مال مورد اجاره باید معین باشد و اجاره اشیای مبهم یا نامشخص باطل است. لازم نیست موجر مالک اصل مال باشد، اما باید مالک منافع آن باشد. مستأجر حق دارد مال مورد اجاره را به دیگری واگذار کند، مگر اینکه در قرارداد شرط خلافی درج شده باشد. همچنین، اگر در زمان اجاره مشخص شود که عین مستأجره معیوب است، مستأجر می‌تواند قرارداد را فسخ کند یا با پرداخت کامل اجاره، آن را به همان شکل قبول کند؛ اما اگر موجر بدون آسیب به مستأجر عیب را رفع کند، حق فسخ وجود ندارد. در حقوق مدنی ایران، اجاره اموال

به طور سنتی به اموال مادی و ملموس مانند اشیاء، حیوانات و انسان‌ها محدود شده است، همان طور که در ماده ۴۶۷ قانون مدنی آمده است. این ماده به اجاره اموال دیجیتال اشاره‌ای ندارد، زیرا در زمان تدوین قانون مدنی، اموال دیجیتال مطرح نبوده‌اند.

با این حال، برای بررسی امکان اجاره اموال دیجیتال در حقوق مدنی ایران، باید به شرایط عمومی اجاره در قانون مدنی توجه کنیم. برخی از این شرایط عبارت‌اند از: طبق قانون، عین مستأجره باید مشخص و معین باشد و اجاره مال مجهول یا مبهم باطل است. از آنجا که تعریف «عین» در حقوق ایران به طور سنتی به اشیاء مادی و قابل لمس اشاره دارد که به صورت مستقیم قابل انتقال هستند (بهرامی خوشکار و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۲۰۵)، بررسی امکان اجاره ارزش دیجیتال مستلزم تحلیل تطبیقی و تفسیری از مفهوم عین است. با پیشرفت فناوری و ورود به عصر دیجیتال، مفهوم عین نیازمند تفسیر جدیدی است که بتواند به واقعیت‌های موجود پاسخ دهد (فیض، ۱۴۰۱، ص ۱۵۳-۱۷۶). در حال حاضر، ارزش‌های دیجیتال به عنوان دارایی‌های غیرمادی و مبتنی بر فناوری بلاک چین مطرح‌اند. این دارایی‌ها، علی‌رغم ماهیت غیرمادی، ویژگی‌هایی چون قابلیت انتقال، شناسایی و مالکیت اختصاصی دارند. در نتیجه، می‌توان پرسید که آیا ارزش‌های دیجیتال را می‌توان به عنوان عین مستأجره در قرارداد اجاره در نظر گرفت؟ به نظر می‌رسد که عین باید دارای وجود مادی باشد، اما با توجه به تحولات فناوری و رویکرد‌های نوین، می‌توان مفهوم عین را به اموال دیجیتال نیز تسری داد. چنانچه بتوان ارزش دیجیتال را به طور دقیق مشخص و تملک آن را اثبات کرد، می‌توان آن را مشمول تعریف عین دانست و از این رو، امکان اجاره آن بررسی‌پذیر خواهد بود. با این تفسیر، اجاره ارزش دیجیتال به عنوان واگذاری موقت منافع این دارایی در قبال دریافت اجرت، می‌تواند از منظر حقوقی مورد بررسی قرار گیرد. اگر اجاره به معنای انتقال موقت منفعت مال باشد، باید مشخص شود که چه منفعتی از ارزش دیجیتال قابل انتقال است. در برخی موارد، دارندگان ارزش دیجیتال ممکن است به جای انتقال مالکیت، حق استفاده محدود از کیف پول دیجیتال خود را به دیگری واگذار کنند. این امر می‌تواند به عنوان یک نوع اجاره در نظر گرفته شود. در حقوق

کشورهای پیشرفته، بدون تغییرات عمده در قوانین، از طریق تفسیر حقوقی به چالش‌های مشابه پاسخ داده شده است. در حقوق ایران نیز می‌توان با بهره‌گیری از اصول حقوقی و استدلال‌های منطقی، دامنه مفهوم عین را گسترش داد و آن را با نیازهای جدید جامعه و تحولات فناوری سازگار کرد.

ارز دیجیتال به عنوان یک دارایی دیجیتال و غیرمادی، خصوصیات متفاوتی نسبت به اموال مادی دارد و انتقال مالکیت موقت در آن، با مشکلات و محدودیت‌های حقوقی و فنی همراه است. با این حال، برخی پلتفرم‌های ارز دیجیتال امکان واگذاری ارز دیجیتال به افراد دیگر را در قالب قراردادهای وام فراهم کرده‌اند. در این موارد، ارز دیجیتال به طور موقت در اختیار فردی قرار می‌گیرد که از آن برای معاملات یا سرمایه‌گذاری استفاده می‌کند و در پایان مدت تعیین شده، ارز دیجیتال یا معادل آن به مالک بازمی‌گردد، در حالی که مالک نیز از این عمل سود مشخصی کسب می‌کند. به نظر می‌رسد این سازوکار بیشتر در قالب عقد قرض قابل بررسی باشد، نه اجاره، زیرا در قراردادهای اجاره، مال مورد اجاره باید قابلیت بقا داشته باشد، در حالی که در اینجا، گیرنده ارز دیجیتال امکان تصرف کامل و مصرف آن را دارد. یکی از مثال‌های رایج برای این نوع واگذاری، پلتفرم‌های وام‌دهی ارز دیجیتال مانند BlockFi یا Aave است. در این پلتفرم‌ها، کاربران می‌توانند ارز دیجیتال خود را به دیگران وام بدهند و در ازای آن، سودی معین دریافت کنند (Kwon, 2022, p. 379). این سود بر اساس مقدار و مدت زمان وام‌دهی و نرخ‌های بهره تعیین شده توسط پلتفرم‌ها محاسبه می‌شود.

انتفاع از عین مستأجره بدون زوال آن: طبق قانون، اجاره باید به گونه‌ای باشد که مستأجر بتواند از منافع مال بهره‌مند شود بدون آنکه اصل مال از بین برود. اموال دیجیتال، که ذاتاً غیرملموس و قابل تکثیر هستند، معمولاً چنین شرطی را برآورده می‌کنند؛ یعنی استفاده از یک نرم‌افزار یا سرویس دیجیتال باعث از بین رفتن اصل آن نمی‌شود.

مالکیت منافع توسط موجر: موجر باید مالک منافع مال باشد. در مورد اموال دیجیتال، اگر شخص یا شرکت دارای حق بهره‌برداری یا مجوز قانونی باشد، امکان

اجاره آن به دیگری نیز وجود دارد.

در نتیجه، با توجه به انعطاف اصول کلی اجاره در قانون مدنی، امکان اجاره اموال دیجیتال در حقوق ایران به صورت ضمنی وجود دارد، اگرچه تصریح قانونی خاصی در این مورد وجود ندارد. از طرفی، در مواردی که نیاز به تنظیم دقیق تر این موضوعات وجود دارد، می توان به قواعد قراردادهای خصوصی یا قوانین مربوط به فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیکی استناد کرد.

مفهوم بیع در فقه و حقوق به معنای تبادل مالکیت از یک طرف به طرف دیگر در ازای عوض مشخص است. بیع یکی از اصلی ترین عقود معوض به شمار می آید که در آن، مبیع (مالی که به فروش می رود) در قبال ثمن (عوض، معمولاً پول یا کالای دیگری) مبادله می شود. این عقد، پایه گذار بسیاری از روابط اقتصادی است و به عنوان اصلی ترین شکل قراردادهای تجاری در حقوق ایران و فقه اسلامی شناخته می شود. به موجب ماده ۳۳۰ قانون مدنی ایران، در بیع، انتقال مالکیت و عوض آن در یک زمان معین به هم می پیوندد. در این قرارداد، مالکیت مبیع به طرف دیگر منتقل می شود و در ازای آن، فرد خریدار موظف است عوض مورد توافق را پرداخت نماید.

ارزهای دیجیتال، نظیر بیت کوین، با آنکه فاقد عینیت فیزیکی هستند، اما به دلیل ویژگی های خود همچون ارزش اقتصادی و قابلیت انتقال، می توانند به عنوان «مال» شناخته شوند. این ارزها برخلاف پول رایج که صرفاً به عنوان وسیله ای برای مبادله محسوب می شوند، دارای ویژگی های یک دارایی مستقل با ارزش اقتصادی هستند و به طور مستقیم می توانند به عنوان موضوع بیع قرار گیرند (ایوبی، ۱۴۰۳، ص ۳۴). به همین دلیل، علما و فقهای اسلامی، ارز دیجیتال را می توانند به عنوان مال غیرعینی که قابلیت مبادله و نقل و انتقال دارد، در نظر بگیرند.

نتیجه گیری

ارزهای دیجیتال، به عنوان یکی از نوآوری های عصر دیجیتال، مفاهیم سنتی حقوقی و فقهی را به چالش کشیده اند. این دارایی های ناملموس، که در بستری

غیرمتمرکز و فناورانه وجود دارند، در عین دارا بودن ارزش اقتصادی، به دلیل ماهیت نوظهور خود با ابهاماتی در پذیرش به عنوان موضوع عقود سنتی نظیر بیع، اجاره و قرض مواجه‌اند.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، در فقه اسلامی و حقوق مدنی ایران، ارزش‌های دیجیتال به دلیل دارا بودن ویژگی‌هایی نظیر مالیت، قابلیت انتقال و ارزش اقتصادی، می‌توانند موضوع قرارداد بیع قرار گیرند. این نتیجه‌گیری از آنجا ناشی می‌شود که ملاک مالیت در فقه و حقوق، منفعت عقلایی و ارزش مبادله‌ای است که ارزش‌های دیجیتال از آن برخوردارند. در مقابل، اجاره ارزش‌های دیجیتال با چالش‌های جدی روبه‌رو است؛ زیرا تعریف اجاره به عنوان عقدی مبتنی بر منافع مشروع و مشخص، در خصوص این دارایی‌ها دشوار به نظر می‌رسد. قرض ارزش‌های دیجیتال نیز به دلیل ماهیت جایگزینی و انتقال پذیری آن‌ها، در برخی موارد با قواعد فقهی قابل انطباق است.

در خصوص امکان توقیف ارزش‌های دیجیتال، یافته‌ها نشان می‌دهند که به دلیل قابلیت ذخیره‌سازی و انتقال دیجیتال این دارایی‌ها، امکان توقیف آن‌ها به صورت فنی وجود دارد؛ اما اجرای این امر نیازمند زیرساخت‌های حقوقی و فناوری مناسب است. فقدان مقررات شفاف و ابزارهای حقوقی مؤثر برای توقیف این دارایی‌ها در ایران، می‌تواند به موانع عملی در اجرای احکام قضایی منجر شود.

در فقه اسلامی، مال باید دارای ارزش اقتصادی باشد و قابلیت نقل و انتقال را دارا باشد تا قابل بیع باشد (صادقی و مرادی، ۱۳۹۹، ص ۱۶۰-۱۸۳). ارز دیجیتال، با اینکه عین فیزیکی ندارد، اما از نظر ویژگی‌های مالی و اقتصادی شباهت زیادی به اموال غیرعینی مانند پول رایج دارد. از این رو، می‌توان گفت که بیع ارز دیجیتال نه تنها امکان‌پذیر است، بلکه با اصول فقهی تطابق دارد. در مورد اجاره ارز دیجیتال، اگرچه این مسئله جدید است و جنبه‌های مختلف آن در فقه اسلامی و حقوقی هنوز به طور کامل روشن نشده است، اما به طور کلی در عقد اجاره، مالک باید منافع مال خود را در قبال عوض مشخص به دیگری واگذار کند. ارز دیجیتال، برخلاف اموال فیزیکی، منافع مستقیمی ندارد که به دیگران واگذار شود، اما به عنوان یک دارایی دیجیتال با

ارزش، می‌توان از آن برای سرمایه‌گذاری یا معاملات بهره برد. بنابراین، در صورتی که منافع ارز دیجیتال به‌طور مشروع و معین قابل بهره‌برداری باشد، می‌توان آن را در قالب یک عقد اجاره یا قرارداد مشابه به‌عنوان موضوع قرارداد مطرح کرد. بر این اساس، این سؤال مطرح می‌شود که با توجه به ویژگی‌های منحصر به فرد ارز دیجیتال، آیا قوانین موجود می‌توانند به‌طور کامل این نوع قراردادها را پوشش دهند؟ به نظر می‌رسد که اجاره ارز دیجیتال نیاز به مقررات خاص خود دارد، زیرا این ارزها از ماهیت دیجیتال و غیرفیزیکی برخوردارند و به‌طور مستقیم نمی‌توانند به‌عنوان منافع یک مال فیزیکی مطرح شوند. از این رو، باید در چارچوب قوانین نوین و با تفسیر دقیق‌تری از مفاهیم حقوقی، ماهیت و کارکرد آن‌ها بررسی شود.

بنابراین، پیشنهاد می‌شود قانون‌گذاران و مراجع فقهی با بازنگری در اصول و قواعد سنتی، مقرراتی متناسب با ماهیت ارزهای دیجیتال تدوین کنند. این مقررات باید علاوه بر تأمین مشروعیت فقهی، پاسخگوی نیازهای عملی معاملات و دعاوی مربوط به این دارایی‌ها باشند. همچنین، تقویت زیرساخت‌های فناوری و تدوین رویه‌های حقوقی برای شناسایی و توقیف ارزهای دیجیتال، می‌تواند در تنظیم بهتر روابط اقتصادی و تجاری مؤثر واقع شود.

پژوهش حاضر با ارائه‌ی این تحلیل، زمینه‌ای برای بررسی عمیق‌تر مسائل مرتبط با ارزهای دیجیتال فراهم می‌آورد و ضرورت همکاری میان حقوقدانان، فقها و متخصصان فناوری را در مواجهه با این پدیده‌ی نوین آشکار می‌سازد.

فهرست منابع

۱. ابوالقاسم نجم‌الدین جعفر بن الحسن (محقق حلی). (۱۳۷۴ش). شرایع الإسلام فی مسائل الحلال والحرام. تهران: انتشارات اعلمی.
۲. احمدی، سید محمد مهدی؛ حسینی، علی؛ حسینی، سید علیرضا. (۱۴۰۲ش). تحلیل تطبیقی بیع کلی ما فی الذمه در فقه و حقوق ایران. مطالعات فقه اقتصادی، (۱)۵، ص ۱۵۲-۱۶۷. <https://doi.org/10.22034/ejs.2023.363790.1306>
۳. استفتاء از دفتر آیت‌الله سید محمدعلی علوی گرگانی، به شماره ۱۷۰۲۳.
۴. امامی، حسن. (۱۳۷۷ش). حقوق مدنی. تهران: انتشارات کتابفروشی اسلامیة.
۵. امامی، محمد؛ یزدانی، غلامرضا. (۱۳۹۷ش). بازپژوهی جایگاه ارزش در عقد اجاره. جستارهای

- فقهی و اصولی، ۴(۲)، ص ۱۰۱-۱۱۷. <https://doi.org/10.22034/jrj.2018.66148>
۶. ایروانی، علی بن عبدالحسین نجفی. (۱۴۰۶ق). حاشیه مکاسب. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۷. ایوبی، ستاره. (۱۴۰۳ش). دگرگونی نگرش به اموال در بستر دیجیتال (رساله دکتری در رشته حقوق خصوصی). دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران.
۸. بهرامی خوشکار، محمد؛ حسینی یکتا، سیدسعید؛ صیادی، صادق. (۱۴۰۱ش). بررسی ریشه نظری عینیت مبیع در نظام حقوقی ایران و فقه امامیه. مطالعات فقه اسلامی و مبانی حقوق، ۱۶(۴۵)، ص ۱۹۹-۲۲۶. <https://doi.org/10.22034/FVH.2021.5747>
۹. جعفری لنگرودی، محمد. (۱۳۷۷ش). ترمینولوژی حقوق. تهران: کتابخانه گنج دانش.
۱۰. حیدری، محمد حسین. (۱۴۰۳ش). ماهیت سنجی دارایی‌های دیجیتال در نظام حقوقی ایران و انگلستان (پایان نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه خوارزمی.
۱۱. رسائی نیا، ناصر. (۱۳۷۶ش). حقوق مدنی. بی جا: انتشارات آوای نور.
۱۲. شهیدی، مهدی. (۱۳۸۵ش). تشکیل قراردادها و تعهدات. تهران: انتشارات مجد.
۱۳. شهیدی، مهدی. (۱۳۹۱ش). ارث. تهران: انتشارات مجد.
۱۴. شیروانی، علی. (۱۴۰۲ش). ترجمه و تبیین شرح لمعه. بی جا: نشر دارالعلم.
۱۵. صادقی مقدم، محمد حسن؛ مرادی، حجت اله. (۱۳۹۹ش). رهن منفعت در فقه امامیه. پژوهش حقوق خصوصی، ۹(۳۳)، ص ۱۵۹-۱۸۷. <https://doi.org/10.22054/jplr.2020.45869.2271>
۱۶. صفایی، سید حسن. (۱۳۹۰ش). دوره مقدماتی حقوق مدنی: اشخاص و اموال. تهران: نشر میزان.
۱۷. عدل، مصطفی. (۱۳۵۴ش). حقوق مدنی. بی جا: انتشارات امیرکبیر.
۱۸. فیض، داود؛ باقرنژاد حمزه کلایی، محمدابراهیم؛ ماه‌آورپور، فهیمه. (۱۴۰۱ش). چالش‌ها و راهکارهای به کارگیری فناوری نوین در بازاریابی ایران (مورد مطالعه: فناوری واقعیت افزوده). تحقیقات بازاریابی نوین، ۱۲(۳)، ص ۱۵۳-۱۷۶. <https://doi.org/10.22108/nmrj.2022.133629.2700>
۱۹. کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۵ش). دوره مقدماتی حقوق مدنی: اموال و مالکیت. تهران: نشر میزان.
۲۰. کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۶ش). درس‌هایی از عقود معین. تهران: کتابخانه گنج دانش.
۲۱. کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۶ش). قواعد عمومی قراردادها. تهران: گنج دانش.
۲۲. گرجی، ابوالقاسم. (۱۳۷۵ش). مقالات حقوقی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۳. محقق حلی، ابوالقاسم نجم‌الدین جعفر بن حسن. (۱۳۹۸ش). فقه الاجاره از شرایع الإسلام (ترجمه مهدی رحیمی). بی جا: نشر چتر دانش.
۲۴. محمد بن مکی شهید اول. (۱۳۸۱ش). لمعه دمشقیه (ترجمه فرهاد ادریسی، خداداد محبی و محمود ساجدی فر). تهران: نسل کوثر.
۲۵. مددی، مهدی. (۱۴۰۱ش). جستار فقهی - حقوقی در مسئله قانونمند سازی استخراج‌گری ارزهای

رمزنگاری شده. اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۱۱(۴۱)، ص ۳۰۷-۳۳۳. <http://mieaoi.ir/article-1-1230-fa.html>

۲۶. مدنی، سید جلال الدین. (۱۳۸۵ش). حقوق مدنی. تهران: پایدار.
۲۷. معین، محمد. (۱۳۷۶ش). فرهنگ معین. تهران: انتشارات امیرکبیر.
۲۸. میرزای شیرازی، محمد تقی (۱۴۱۲ق). حاشیه المکاسب، ج ۱، منشورات الشریف الرضی، قم.
۲۹. میرمحمدصادقی، حسین. (۱۳۸۸ش). جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳۰. نعمتی، احسان؛ پروین، محمدرضا؛ طالقان غفاری، مهدی. (۱۴۰۰ش). تحلیلی بر رویکردهای مبتنی بر حصری یا تمثیلی بودن ماده ۲ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ با نگاهی اجمالی به کنوانسیون برن. پژوهشنامه حقوق تطبیقی، ۵(۱)، ص ۲۳۷-۲۵۸. <https://doi.org/10.22080/lps.2021.22125.1253>
۳۱. یزدانی، غلامرضا (۱۴۰۲). حقوق اموال، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد.
32. Kwon, S. (2022). Regulation of DeFi Lending: Agency Supervision on Decentralization. *Colum. Sci. & Tech. L. Rev.*, 24, 379.
- ### References
1. Adl, Mostafa. (1975). *Civil Law* (8th ed.). Tehran: Amir Kabir Publishing House. [In Persian]
 2. Ahmadi, Seyed Mohammad Mahdi, Hassani, Ali, & Hosseini, Seyed Alireza. (2023). A comparative analysis of the sale of generic liability (*bay' al-kullī fī al-dhimmah*) in Iranian jurisprudence and law. *Muṭāle'āt-e Fiqh-e Eqtesādī*, 5(1), 152–167. <https://doi.org/10.22034/ejs.2023.363790.1306> [In Persian]
 3. Ayubi, Setareh. (2024). *Degargūnī-ye Nigarish bi Amvāl dar Bastar-e Dījītāl* [Changing attitudes to property in the digital context] (Doctoral dissertation). Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran. [In Persian]
 4. Bahrami Khoshkar, Mohammad, Hosseini Yekta, Seyed Saeid, & Sayadi, Sadegh. (2022). A theoretical investigation into the tangibility of the subject matter in the Iranian legal system and Imami jurisprudence. *Muṭāle'āt-e Fiqh-e Eslāmī va Mabānī-ye Huqūq*, 16(45), 199–226. <https://doi.org/10.22034/FVH.2021.5747> [In Persian]
 5. Emami, Hasan. (1998). *Civil Law* (19th ed., Vols. 1–2). Tehran: Eslamiyeh Bookstore. [In Persian]
 6. Emami, Mohammad, & Yazdani, Gholamreza. (2018). Re-examining the position of *arsh* (diminution) in lease contracts. *Jostār-hā-ye Feqhī va Uṣūlī*, 4(2), 101–117. <https://doi.org/10.22034/jrj.2018.66148> [In Persian]
 7. Feyz, Davoud, Baghernejad Hamzeh Kalaei, Mohammad Ebrahim, & Mah Avarpour, Fahimeh. (2022). Challenges and solutions for applying new technology in Iranian marketing (Case study: Augmented reality technology). *Tahqīqāt-e Bāzārīābī-ye Nowīn*, 12(3), 153–176. <https://doi.org/10.22108/nmrj.2022.133629.2700> [In Persian]
 8. Gorji, Abolghasem. (1996). *Legal Articles* (Vol. 2, 2nd ed.). Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
 9. Heidari, Mohammad Hossein. (2024). *Māhiyat-Sanjī-ye Dārā'ī-hā-ye Dījītāl dar Nīzām-e Huqūqī-ye Irān va Inglistān* [Assessing the nature of digital assets in the legal systems of Iran and England] (Master's thesis). Kharazmi University. [In Persian]

10. Irvani, Ali bin Abdul Hossein Najafi. (1986). *Hāshiyah al-Makāsib*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. [In Arabic]
11. Jafari Langroudi, Mohammad Jafar. (1998). *Terminology of Law* (5th ed.). Tehran: Ganj Danesh Library. [In Persian]
12. Katouzian, Nasser. (2006). *Introductory Course on Civil Law: Property and Ownership* (13th ed.). Tehran: Mizan Publishing House. [In Persian]
13. Katouzian, Nasser. (2007). *Lessons from Specific Contracts*. Tehran: Ganj Danesh Library. [In Persian]
14. Katouzian, Nasser. (2017). *General Rules of Contracts* (Vol. 2, 10th ed.). Tehran: Ganj Danesh. [In Persian]
15. Kwon, S. (2022). Regulation of DeFi lending: Agency supervision on decentralization. *Columbia Science & Technology Law Review*, 24, 379–436.
16. Madadi, Mahdi. (2022). A jurisprudential-legal inquiry into the legalization of cryptocurrency mining. *Eqtešād va Bānkdarī-ye Eslāmī*, 11(41), 307–333. <http://mieaoi.ir/article-1-1230-fa.html> [In Persian]
17. Madani, Seyed Jalal al-Din. (2006). *Civil Law*. Tehran: Paydar. [In Persian]
18. Mirmohammad Sadeghi, Hossein. (2009). *Crimes against Public Security and Peace* (14th ed.). Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
19. Moein, Mohammad. (1997). *Moein Dictionary* (Vol. 11, 11th ed.). Tehran: Amir Kabir Publications. [In Persian]
20. Mohaghegh Helli (Najm al-Din, Abolghasem Ja'far bin Hassan). (1995). *Sharā'i' al-Islām fī Masā'il al-Ḥalāl wa al-Ḥarām* (Vol. 2). Tehran: A'lami Publications. [In Arabic]
21. Mohaghegh Helli. (2019). *Fiqh al-Ijārah min Sharā'i' al-Islām* [Jurisprudence of Lease from the Laws of Islam] (M. Rahimi, Trans.). Tehran: Chater Danesh Publishing. [In Persian]
22. Mohammad bin Makki, Shahid al-Awwal. (2002). *Al-Lum'ah al-Dimashqīyah* (F. Edrisi, K. Mohebbi, & M. Sajidifar, Trans.). Tehran: Nasl-e Kawsar. [In Persian]
23. Nemati, Ehsan, Parvin, Mohammad Reza, & Taleghan Ghaffari, Mahdi. (2021). An analysis of exclusive or analogical approaches to Article 2 of the Copyright Protection Act of 1969, with an overview of the Berne Convention. *Pajūhishnāmah-ye Huqūq-e Tatbiqī*, 5(1), 237–258. <https://doi.org/10.22080/lps.2021.22125.1253> [In Persian]
24. Office of Ayatollah Seyed Mohammad Ali Alavi Gorgani. (n.d.). *Inquiry No. 17023* [Personal communication]. [In Persian]
25. Rasani Nia, Naser. (2007). *Civil Law* (1st ed.). Tehran: Avay-e Noor Publications. [In Persian]
26. Sadeghi Moghadam, Mohammad Hassan, & Moradi, Hojjatollah. (2020). Pledge of usufruct in Imami jurisprudence. *Pajūhish-e Huqūq-e Khuṣūṣī*, 9(33), 159–187. <https://doi.org/10.22054/jplr.2020.45869.2271> [In Persian]
27. Safaei, Seyed Hossein. (2011). *Introductory Course on Civil Law: Persons and Property* (Vol. 1, 13th ed.). Tehran: Mizan Publishing House. [In Persian]
28. Shahidi, Mehdi. (2006). *Formation of Contracts and Obligations* (5th ed.). Tehran: Majd Publications. [In Persian]
29. Shahidi, Mehdi. (2012). *Inheritance* (7th ed.). Tehran: Majd Publications. [In Persian]
30. Shirvani, Ali. (2002). *Translation and Explanation of Sharh al-Lum'ah*. Tehran: Dar al-Elm Publishing House. [In Persian]